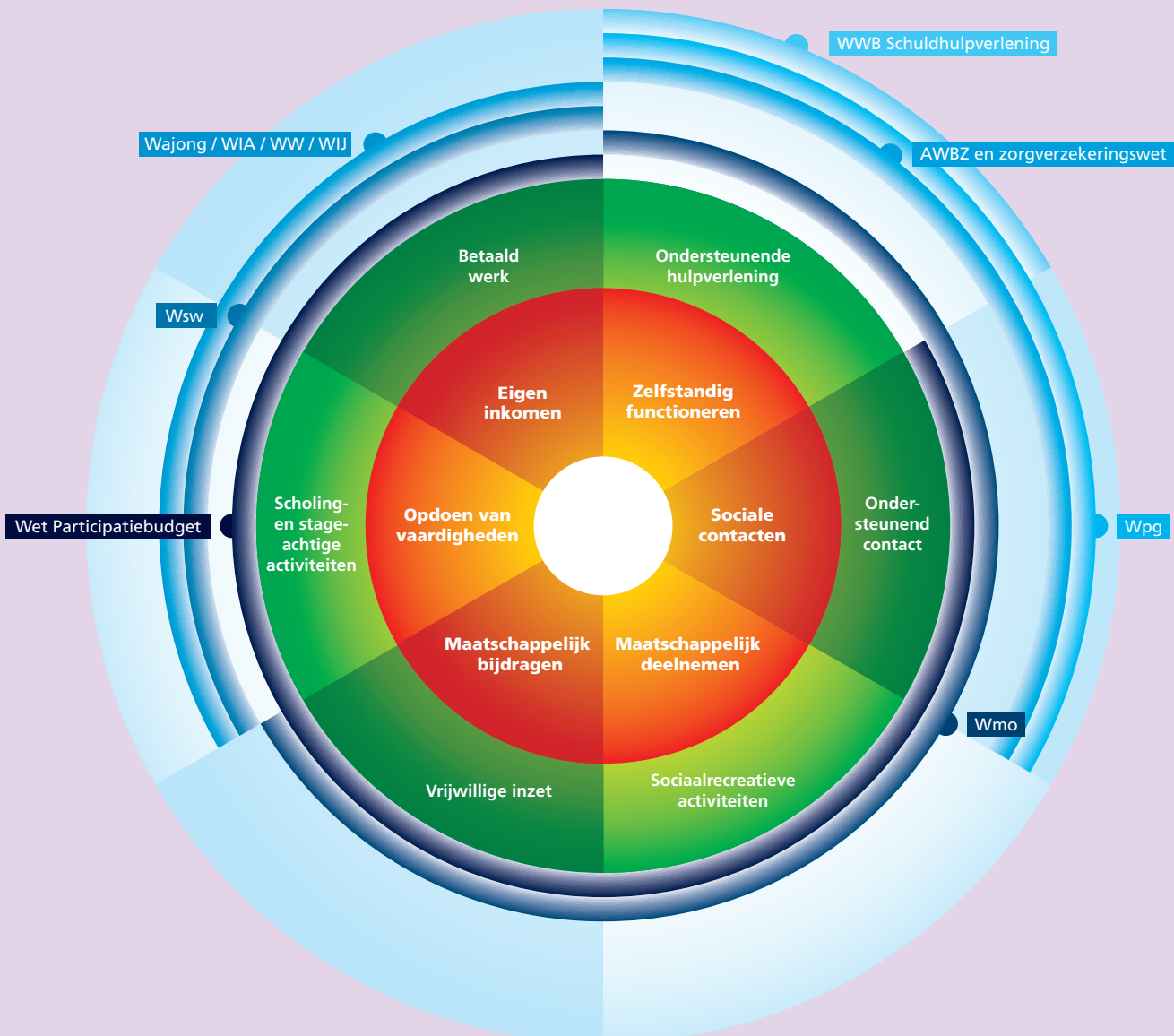

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

Participatiewiel: een andere manier van kijken

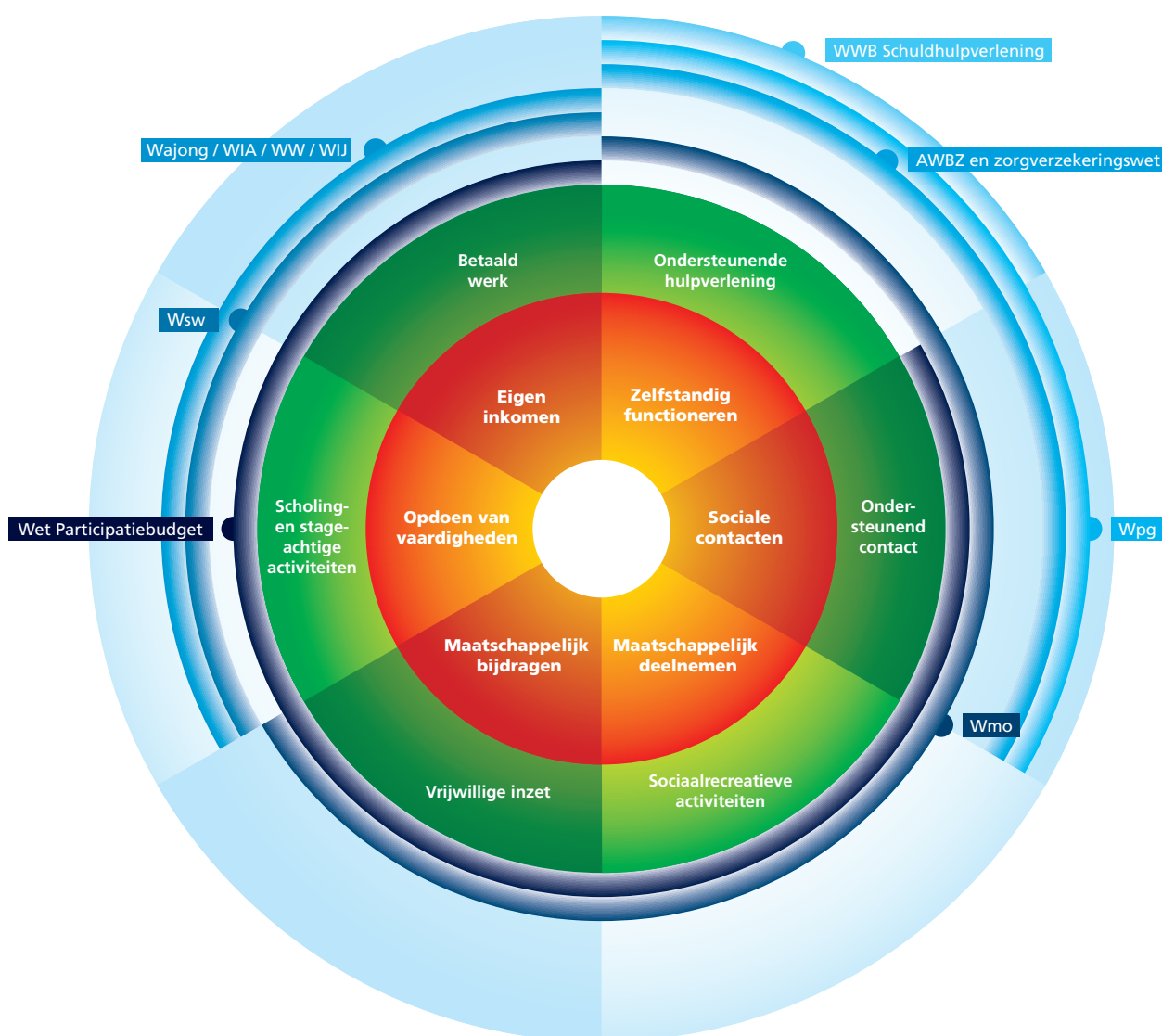
Ideeën voor gebruik door activeerders en hun cliënten

Kent u 'm al?

Deze handreiking is voor activeerders en voor iedereen die mensen begeleidt bij het (meer) maatschappelijk participeren. U leest hierin wat het participatiewiel is en hoe u het kunt gebruiken in uw werk. Belangrijk? Jazeker! Het participatiewiel is uniek omdat u in één keer de samenhang ziet tussen de doelen van de cliënt, de hulp of steun die hij nodig heeft en de wettelijke kaders rondom maatschappelijke participatie. Het wiel draait om de cliënt: hoe komt die optimaal tot z'n recht in de wirwar van instanties.

Participatiewiel: samenhang in beeld

Wat is het participatiewiel?

Het participatiewiel is een instrument voor participatiebevordering, speciaal gemaakt voor beleidsmakers en activeerders. Dit instrument brengt zes doelgebieden van de cliënt in kaart: zelfstandig functioneren, sociale contacten, maatschappelijk deelnemen, maatschappelijk bijdragen, opdoen van vaardigheden en betaald werk. Het wiel helpt om doelen te formuleren, inzicht te krijgen in de situatie van de cliënt en passend aanbod bij de doelen te vinden. Handig: het wiel laat in één keer de samenhang zien tussen de verschillende gebieden. Dit is de kracht van het participatiewiel.

Activeerders

Het begrip activeerder (of sociale activeerder) verwijst naar een hulpverlener die de cliënt op verschillende manieren begeleidt, motiveert en stimuleert bij het weer actief deelnemen aan activiteiten. De activeerder kan werken vanuit verschillende organisaties, bijvoorbeeld binnen een welzijnsorganisatie, de maatschappelijke opvang, het algemeen maatschappelijk werk en binnen zorginstellingen. De rol van activeerder wordt vervuld door een consulent van de sociale dienst, van een re-integratiebedrijf of het UWV.

Integrale benadering centraal

Het participatiewiel is uniek omdat het op een visuele manier inzicht geeft in de verbinding tussen de doelen van de cliënt, de dienstverlening die hen ondersteunt en de wettelijke kaders. De situatie van veel cliënten is al complex genoeg, met vaak allerlei problemen op verschillende gebieden. Het wiel helpt om overzicht te krijgen op het niveau van doelen van de cliënt, het in te zetten aanbod, de betrokken organisaties en de wettelijke regelingen.

Het participatiewiel is en wordt geen nieuwe methode. Het is een aanvullend instrument, gebaseerd op een heldere visie. Kern van die visie is dat de cliënt en zijn drijfveren startpunt zijn en dat ondersteuning integraal georganiseerd moet worden. Deze visie sluit aan bij de meest gebruikte activeringsmethodieken en –aanpakken.

De cliënt formuleert samen met de activeerder een duidelijk doel. Vervolgens onderzoeken activeerder en cliënt welke ondersteuning en activiteiten nodig zijn om de doelen van de cliënt dichterbij te brengen. Samen maken zij een keuze in wat de cliënt zelf kan aanpakken, waar het eigen netwerk bij kan ondersteunen en welke hulp van professionals nodig is. De cliënt en de activeerder maken een overzicht van de hulp die al ontvangen wordt door de verschillende ondersteunende instanties. Op basis van doel, keuzes en reeds aanwezige hulp stellen zij een pakket op maat samen.

In de uitvoering van die ondersteuning en activiteiten is samenwerking en afstemming tussen de betrokken organisaties van belang. De doelen en de beperkingen waar rekening mee gehouden moet worden, moeten voor alle betrokkenen helder zijn. Belangrijk is dat er contact is tussen de activeerder, de cliënt en andere ondersteunende instanties waar de cliënt gebruik van maakt. Er moeten duidelijke afspraken gemaakt worden over wanneer de cliënt start met het traject en hoe er gecommuniceerd gaat worden met de cliënt en de instellingen onderling, rekening houdend met de privacywetgeving.

Centraal staat dat de cliënt weer de regie krijgt over zijn eigen situatie, met ondersteuning van de activeerder. Het participatiewiel helpt de cliënt, activeerder en andere betrokken overzicht te houden en doelgericht te werken.

Het participatiewiel toont per doel de relevante wettelijke kaders. Die wettelijke kaders hebben elk hun eigen criteria voor gebruikmaking van de bijbehorende financiering en ook elk hun eigen uitvoerders van de financiële regelingen. Als een bepaald onderdeel van het gekozen wettelijke kader onverhoopt niet gefinancierd wordt, kan de activeerder kijken of er een vergelijkbaar aanbod is via een andere wettelijke regeling. Daarbij kan de activeerder dit knelpunt bespreken met de gemeente.

Cliënten

We gebruiken in deze handreiking het begrip cliënt. Daaronder verstaan we iedereen die begeleiding krijgt bij het realiseren van zijn participatiedoelen. Samenhangend met de breedte van het terrein activering of participatiebevordering, gaat het om doelgroepen, die om verschillende redenen begeleiding krijgen. Cliënten worden in iedere organisatie weer anders genoemd: bijvoorbeeld burgers, patiënten, medewerkers, allochtonen, deelnemers, klanten, uitkeringsgerechtigden, niet-uitkeringsgerechtigden, inburgeraars, ouderen en zorgmijders. Er is geen enkel begrip dat voor elke context herkenbaar is en geen discussie oproept. Cliënt is momenteel de meest herkenbare naam.

Zo werkt het participatiewiel

Het participatiewiel kan op verschillende manieren gebruikt worden in het contact tussen activeerder en cliënt.

Ondersteun de cliënt bij het ontdekken en formuleren van zijn doel(en)

Uitgangspunt bij het ontwikkelen van het participatiewiel is dat de cliënt zelf zijn doel(en) formuleert. Wat zijn de drijfveren van de cliënt, waar loopt hij warm voor, waar komt hij voor in beweging? Voor bijna alle mensen is het lastig om bepaalde doelen in het leven helder te formuleren. Het is niet vreemd dat veel cliënten hier nog meer moeite mee hebben. Zij zitten vaak in een complexe situatie met problemen op meerdere terreinen en zien vaak geen opening meer om daar uit te komen. Het ontdekken en goed formuleren van doelen vraagt om veel aandacht tijdens een activeringstraject: doelen zijn de motor van het traject en de bijbehorende veranderingen bij de cliënt.

Er moet rekening gehouden worden met het standpunt van de gemeente of andere financiers. Financiers verbinden targets aan de financiering en moeten de besteding van hun middelen verantwoorden. Tussen het doel van de cliënt en de gemeente kan een spanningsveld bestaan. Financiers willen vooraf weten wat de cliënt in het traject gaat doen en welke doelen gehaald gaan worden. Om het traject te laten slagen blijft het essentieel dat het doel geformuleerd wordt door de cliënt zelf. Bij het afspreken van het doel van het traject is het belangrijk een doel te vinden waar de cliënt warm voor loopt en dat past binnen de doelstellingen van de financier.

De taak van de activeerder is de cliënt te ondersteunen bij het formuleren en bij het realiseren van de doelen. Vaak zijn de doelen grote abstracte wensen die vertaald moeten worden in kleine haalbare stappen. De cliënt moet het gevoel hebben weer vooruit te gaan. Hierdoor bouwen ze langzaam weer vertrouwen op in de haalbaarheid van de doelen en durven ze weer zelf het heft in eigen handen te nemen. Op deze manier werkt activering empowerend.

De doelen in het participatiewiel, vertaald in woorden die aansluiten bij de cliënt, helpen de cliënt helderheid over zijn eigen doelen te krijgen. Zo wordt het proces van activering iets waar de cliënt zelf de regie over neemt. Na het formuleren van een doel kunnen activeerder en cliënt de geformuleerde doelen in de doelgebieden van het wiel plaatsen. Door de plaatsing in het wiel, kunnen daarna makkelijker activiteiten en ondersteuning gevonden worden die aansluiten bij de door de cliënt geformuleerde doelen. Het kan nodig zijn om eerst de situatie van de cliënt in beeld te brengen.

Schep inzicht in de situatie van de cliënt

Het participatiewiel helpt bij het verhelderen van de situatie van de cliënt. Vaak gebeurt dit al deels voor of parallel aan het formuleren van het doel. Toch staat het hier als aparte stap, omdat het uitgebreid verhelderen van de problematiek van de cliënt niet absoluut noodzakelijk is en niet het uitgangspunt is van een activeringstraject. Uitgangspunt is dat cliënt en activeerder het doel van de cliënt achterhalen en daar gestructureerd aan gaan werken. Alleen die problemen en omstandigheden die ondersteunend of belemmerend zijn voor het behalen van dat doel zijn relevant. Bij te veel aandacht voor problemen bestaat het gevaar dat de focus in de ondersteuning teveel op problemen komt te liggen. De activeerder hoeft niet inhoudelijk op de hoogte te zijn van de problemen, hij is geen hulpverlener in de zin dat hij niet focust op de problemen, maar op de participatiedoelen van de cliënt. Dit is een belangrijk onderscheid.

Voorbeeld

Het kan zijn dat cliënten met een psychische aandoening geen inzicht willen geven in wat precies hun klachten en eventuele diagnose, medicatie en behandeling zijn. Deze informatie is niet noodzakelijk. Wat wel noodzakelijk is, is dat de activeerder rekening kan houden met de beperkingen die de klachten met zich mee brengen. Bijvoorbeeld in termen van wel of niet in een groep kunnen functioneren, tijd nodig hebben om zich terug te trekken of een maximaal aantal uren per week actief zijn. De behandelaar vanuit de GGZ kan hierover meedenken, zonder privacygevoelige gegevens over de aandoening en behandeling vrij te geven.

Het participatiewiel geeft inzicht in de situatie op de verschillende doelgebieden en in de hulp en ondersteuning die hij al krijgt. Activeerder en cliënt kunnen de verschillende doelgebieden langslopen en de mate van vooruitgang van de cliënt bespreken. Dit werkt ondersteunend bij het achterhalen van het doel. Vervolgens wordt het participatiewiel gebruikt om in beeld te brengen welke belemmeringen de cliënt ervaart bij het realiseren van de verschillende doelgebieden en welke hulp of ondersteuning hij al heeft om met deze belemmeringen om te gaan (hulpbronnen).

Helderheid over de bestaande hulp en ondersteuning maakt duidelijk op welke vlakken de cliënt nog ondersteuning nodig heeft. Ook wordt duidelijk welke andere hulpverleners en ondersteuners geïnformeerd moeten worden over of ingeschakeld kunnen worden bij de manier waarop de cliënt aan zijn doelen gaat werken.

Zoek een passend aanbod

Op basis van het geformuleerde doel en plaatsing daarvan in het participatiewiel, kunnen cliënt en activeerder samen een traject op maat samenstellen dat daarbij past. Mogelijk is het aanbod van ondersteunende instellingen al in kaart gebracht volgens de indeling van het wiel. Anders moet de activeerder informatie over het aanbod zelf koppelen aan de doelen van het wiel en vervolgens aan de specifieke doelen en voorkeuren van de cliënt.

Het traject kan uit verschillende elementen bestaan:

- * Versterking van het eigen netwerk, onderzoeken wat nodig is om de eigen kracht optimaal in te kunnen zetten;
- * Hulpverlening of ondersteuning bij het omgaan met psychische of fysieke belemmeringen;
- * Concrete activiteiten, bijvoorbeeld meedoen aan sociaalrecreatieve activiteiten in het buurthuis of vrijwilligerswerk;
- * Coaching of ondersteuning gericht op de plek waar activiteiten worden gedaan. Dit kan individueel of in de vorm van groepscoaching;

- * Vaardighedentrainingen, bijvoorbeeld communicatieve vaardigheden, omgaan met beperkingen, specifieke vrijwilligerswerkvaardigheden;
- * Stageachtige activiteiten of werk (al dan niet in een beschermde omgeving).

Bij het zoeken naar een traject op maat zijn de doelen en voorkeuren van de cliënt richtinggevend. Daarnaast moet rekening gehouden worden met de mogelijkheden en beperkingen van de cliënt, bijvoorbeeld wat betreft type werk, tijdsbelasting, type context (groep of individueel, één of meerdere locaties).

Begeleiding en monitoring

Tijdens de uitvoering van de verschillende elementen van het traject is begeleiding en monitoring vaak noodzakelijk. Met behulp van het participatiewiel kan geordend aangegeven worden aan welke doelen de cliënt werkt, welke activiteiten daarvoor ingezet worden en welke organisaties betrokken zijn. Met behulp van dit overzicht, is het makkelijker om duidelijke afspraken te maken over de taakverdeling tussen de verschillende betrokken begeleiders bij het traject. Eventuele afwijkingen in het afgesproken traject komen makkelijker naar voren. Het is handig om af te spreken dat één begeleider het totaal van het traject monitort en als aanspreekpunt voor de andere betrokkenen fungeert.

Aanpassing

Vaak verlopen trajecten anders dan van tevoren gedacht. Er verandert bijvoorbeeld iets in de situatie van de cliënt, de cliënt blijkt toch niet op zijn plek te zitten bij één van de activiteiten, of een deel van de doelen is gehaald, zodat nieuwe doelen geformuleerd kunnen worden.

Het overzicht dat met behulp van het participatiewiel is gemaakt, kan dan helpen om het traject aan te passen aan de veranderingen of aan de veranderde inzichten. Gekeken kan worden of de geformuleerde doelen nog voldoen, welke elementen van het traject nog passen en welke elementen moeten veranderen. Dit alles op dezelfde manier als bij het zoeken naar een passend aanbod.

Evaluatie

Een goede afronding vraagt om een evaluatie. In hoeverre zijn de doelen gehaald, welke elementen hebben daar op welke manier aan bijgedragen en hoe gaat de cliënt nu verder? Uitkomst van de evaluatie zijn afspraken over nazorg: periodiek nog eens stil te staan bij hoe het gaat en wie zou dat kunnen doen? Is voor continuering van de behaalde doelen aanvullende of intensievere begeleiding nodig en wie gaat dat doen? Wil de cliënt nog zelfstandig aan andere doelen werken en hoe gaat hij dat aanpakken? Is een verwijzing naar andere begeleiders nodig?

Bij verhuizing van de cliënt wordt vastgelegd welke doelen de cliënt heeft geformuleerd, wat voor traject is afgesproken, in hoeverre het afgesproken traject is gevolgd en aan wat voor vervolg in de nieuwe woonplaats cliënt en activeerder denken. Dit bevordert een snel en adequaat vervolg van het traject. Ook bij of voortijdig stoppen is het belangrijk wel een state of the art vast te leggen en indien mogelijk mee te geven aan de cliënt.

Nazorg

Na afsluiting van een traject is het noodzakelijk om duidelijke afspraken over nazorg te maken. Aan te bevelen is om een bepaalde periode af te spreken waarin de cliënt terug kan vallen op de diensten van de activeerder. In ieder geval is het nodig na een periode van een half jaar tot een jaar weer contact te hebben en om te bekijken hoe het staat met de verdere verwezenlijking van geformuleerde doelen.

Voor meer informatie over de toepassing van het participatiewiel, methoden om activering gestalte te geven of andere vragen: www.movisie.nl/activering

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid

MOVISIE werkt aan een krachtige samenleving

MOVISIE is hét landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor maatschappelijke ontwikkeling. We bieden toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, zorg en sociale veiligheid. In ons werk staan vijf actuele thema's centraal: huiselijk & seksueel geweld, kwetsbare groepen, leefbaarheid, mantelzorg en vrijwillige inzet.

We investeren in de kracht en de onderlinge verbinding van burgers. We doen dit door maatschappelijke organisaties, overheden, maatschappelijk betrokken bedrijven en burgerinitiatieven te ondersteunen, te adviseren én met hen samen te werken. Lokaal of landelijk, toegesneden op het vraagstuk en de organisatie. Zo kunnen deze organisaties en hun professionals hun werk voor de samenleving zo goed mogelijk te doen.

MOVISIE * Postbus 19129 * 3501 DC Utrecht * T 030 789 20 00 * F 030 789 21 11
www.movisie.nl * info@movisie.nl